

Levél a HID-hoz

*... és a költő, az új, a népi,
gyalogol Pestől Szegedig,
ott elfogják, mint kommunistát,
s a toloncházba vitetik...*

*Én voltam az az ifjú költő,
az új, a népi, én valék,
remélem, hogy fiára ismer,
költőre bennem még a nép.*

*Költői közt a legkisebb bár,
a legutolsó hadd legyenek, —
népi költő... Hisz én viseltem
elsőnek ezt a — gúnynevet...*

Népi költő írta ezt a verset, népi, sőt: népi-kommunista költő, akit lám, elfogtak valamikor Szegeden, mint kommunistát és aki, lám, új költő vala és népi, az első népi-kommunista költő Magyarországon.

Ebből a kissé bánatos félmultból azt is megérti a figyelmes olvasó, hogy a költő bizonyos ideig hallgatott — még azt is, hogy a költő kissé neheztel azokra, akik hallgatásra kényszerítették őt, az első népi-kommunista költőt; őt, aki büszkén viselte ezt a nevet még akkor, amikor ez gúnynev volt csupán. Igen, mások Kossuth-díjakat kaptak, Sztálin-díjakat — és ő, aki már a szegedi gondolat idején is népi volt és kommunista, ő csak most szólhat meg, ezekben a merengő és borongó sorokban, ő, aki íme: atyja volt az népi és kommunista költészetnek.

Erdélyi Józsefről van szó.

Ismerik-e olvasóink az „Árdeli szép hold” vadnyelvészét, aki tudta valaha — „a nyelvek anyját” és akit Babits Mihály, Szabó Dezső, Zilahy Lajos és mások olyan szívből jövő röhejjel fogadtak (Szabó Dezső egyenesen örültnek becézte) és akik felé Erdélyi József olyan büszkén harsogta, hogy „vállvereketést nem fogadok el azoktól, akik kötelesek tőlem tanulni”...

„Tudom — írta 1939-ben Erdélyi —, hogy eredményeim ma egyedüliek az egész világirodalomban s a filológiában olyan jelentősek, mint minden korszakalkotó nagy felfedezés.”

Mi tagadas, most jóval szerényebben jelentkeznek ez a korszakalkotó nyelvész-költő, a hosszú hallgatás, úgy látszik, használt valamennyire. De ugyan: miért hallgatott a költő csaknem tíz hosszú éven keresztül? Sokat beszélt talán, elfáradt?

Bevallom, én vártam Erdélyi Józsefet. A mai, odaáti, magyar irodalom nem volt teljes, az én számomra nem volt egészen demokratikus sem mindaddig, amíg Erdélyi József hiányzott belőle. Most már nem hiányzik, most már teljes a létszám s alig várom kantátáját Rákosi Mátyáshoz, a nagy Sztálinhoz, vagy Malenkovhoz — ez volna még az egyetlen, ami Erdélyi József költészetéből hiányzik, a többit már megírta, a többi csak ismétlés volna.

A tőlünk szökött Dudás Kálmán előbb az Athénig lobogó-lengő horogkeresztes zászlókról írt kantátát s csak aztán került a budapesti Kossuth-rádió műsorára. A mi vérrészeg fasisztánk, Illés Sándor, előbb a zombori Délvidéken írta véres-szennyes, gyilkosságra uszító vezércikkeit, s csak aztán lett szocialista regényíró Budapesten. Németh László és a nyilas Szabó Lőrinc csak hosszú hallgatás után jelentkezhettek ismét a „Magyar Írók Szövetségének folyóiratában” — a Csillagban — és éppen ideje volt már, hogy a Solymosi Eszter vérenek poétája, Erdélyi József is dicsőítő éneket zengjen a magyar népi demokráciáról.

Volt egy magyar kommunista, aki otthon verekedett akkor, amikor Rákosi Mátyás — nos, ő nem verekedett és nem otthon. Ez a magyar kommunista most már eltűnt a magyar közéletből — talán az életből is — s ez a magyar kommunista (1943-ban!) könyvet írt az úgynevezett „népi írókról”. Ennek a könyvnek előszavában olvastam, hogy „a szocialista

Darvas József Kovács Imre kezét fogja, Kovács Imre az Illyés Gyuláét, Illyés Gyula a Németh Lászlóét, Németh László a Kodolányiét, Kodolányi az Erdélyi Józsefét, Erdélyi József a Rajniss Ferencét, Rajniss Ferenc az Imrédy Bélaét, Imrédy Béla a . . .” Ez a három pont, persze, a Hitler kezét jelentette, az ő kezét fogta Imrédy Béla és az Erdélyi József keze nem is volt olyan nagyon messze a „Führer” kezétől.

Kállai Gyula (ő írta az idézett sorokat), a népi demokrácia volt külügyminisztere eltűnt azóta Rákosi sülyesztőjében és helyette, íme, felbukkant Erdélyi József és, íme, dalolja máris:

*Igaz álmok dicső világa,
jővel és tégy velünk csodát,
a lélekvesztő csónakokhoz,
jővel és nyerd meg a csatát . . .*

Az igaz álmoknak ez a dicső világa, ami az Erdélyi Józsefeket illeti, már megtette a maga csodáját és a költő már boldogan gügyögheti, hogy „minden nép egyetlen boldog, nagy család, édes gyermeke minden ember s nem ismer gyászos, csúf halált! . . .”

Itt azonban, ennél a gyászos, csúf halálnál álljunk meg egy szóra . . .

A nagy család édes gyermekeiből, azt hiszem, mintegy hatszázezernyit küldött Erdélyi József gyászos, csúf halálra . . . mert remélem, a német gázkamrákat nem tartja még ma sem öröms, szép halálnak? Hogy a boldog, nagy család hány gyermekét küldte Voronyezs alá meghalni, nem tudom pontosan, de néhány százezer „édes gyermek” ott is elpusztult. S ha a költő most azt dalolja, hogy:

*Eszébe jut a sötét hatalom,
mit elsepert a nagy forradalom,
a népnýúzó, a tékozló urak,
és forr szívében a nemes harag . . .*

akkor a költő vagy most hazudik, vagy akkor hazudott — és ha mind a két esetben hazudott, akkor nem költő, legalábbis nem abban az értelemben, amelyben, a csak aránylag tisztességes olvasó is, a költőt elképzei.

Azt már nem is merem megkérdezni, hogy milyen „nagy forradalom”-ra gondolt a költő és hol volt ez a nagy forradalom és ennek az ismét elvetélt forradalomnak milyen gyenge seprője volt, ha még ezt az Erdélyi Józsefet sem tudta elseperni?

A háborút követő években megjelent Magyarországon néhány kisebb-nagyobb könyvecske, az egyébként nem nagyszabású magyar partizánharcok történetével. Ezekből tudom, hogy hány becsületes, harcos, bátorszívú magyar partizánt fogtak el „tévedésből” a felszabadító oroszok és vittek el a soha vissza nem térésre. Hiszen az utcákról szedték fel a „hadifoglyokat” s bizony nem használt sem a szó, sem az igazolvány, de még a harcos mult sem. Szegeden a mi munkaszolgálatos századunk sárga karszalagos orvosát rángatták be a vagonba, aki szegény hiába hivatkozott arra, hogy az ukrainai halálos aknamezőket is megjárta már . . .

És Erdélyi József szabad és Erdélyi József énekel, és Erdélyi József „szocializmusra”, népi demokráciára neveli a „Csillag” olvasóit.

Ha maradt még élő tisztaeszlári, vajjon mit gondol most Rákosi Mátyás demokráciájáról?